

Szitakötő

A spenótszörny

A bókmanó

Képzelt lovak

Nézzük együtt ...

Vaszary János képeit!

Gekók és kísértetek

Palackba zárt szellemek

Kolbászfa és kavicsnövény

A sasnyúl problémái

A titokzatos unikornis

42

a kíváncsi gyerekek folyóirata

KÉPZELT LÉNYEK		Z. Karvalics László > MÁSFÉLE ÓRIÁSOKRÓL...	30
Nacsinák Gergely András > TANÁCSALANSÁG	1	Báthori Csaba > A MADÁRTEJ	33
Somfai Anna > GEKKÓK ÉS KÍSÉRTETEK	4	Varga Emese Sarolta > ÉGZENGŐ	33
Szvetelszky Zsuzsanna > PALACKBA ZÁRT SZELLEMEK	6	Kovács Zoltán Tibor > A SZABADNAP	34
Szabó Attila > AZ ÉJSZAKA AZ ENYÉM	8	A SZIVÁRVÁNYKÍGYÓ	36
Kapitány Máté > LÉNYRAKTÁR	10	Victor András > KÉPZELT LOVAK	38
Kelemen Tamás > A BÓKMANÓ	12	Búth Emília > CIRREGŐ KABÓCA	41
Jámborné Balog Tünde > SZÉP ASSZONY VÁSZNA	14	Polgár Teréz Eszter > ALTATÓ	41
Fecske Csaba > A HEGYEK BOLDOGOK; MUMUS	16	Boros János Tamás > A SPENÓTSZÖRNY	42
F. Nagy Gábor > FURCSA LÉNYEK CSUDAFÁJA	17	Szigeti Zoltán > KOLBÁSZFA ÉS KAVICSNÖVÉNY	44
Szabó Csaba > A SASNYŰL PROBLÉMÁI	18	Galambos Attila > ISTENEK, HŐSÖK, FÖLDÖNKÍVÜLIEK...	46
Pánti Irén > A TITOKZATOS UNIKORNIS	20	Haász János > IGAZÁN FÉLELMETES	48
Hollós Máté > KÉPZELT LÉNYEK A ZENÉBEN	22	Inczédy Tamás > BARKOCHBA	borító3
Nézzük együtt... VASZARY JÁNOS KÉPEIT!	24	A HŐSIES PELIKÁN	borító4
Lipták Ildikó > KÉPKERET	26	illusztrációk > Török Eszter, Láng Anna, Benedek Virág, Pap Kata, Macsinka Zsolt, Moldován Mária	
Varga Zoltán Zsolt > KÉPZELETBELI ERDŐ	28		

Szerkesztők > Horgas Judit, Levendel Júlia, Horgas Béla
 Grafikai tervező > René Margit, Pákozdi Ferenc
 Főmunkatárs > Szirmai Panni
 Olvasószerkesztő > Bognár Anikó
 Kiadja > a Liget Műhely Alapítvány
 Szerkesztőség címe > 1122 Budapest, Kissvábhegyi út 4-6.
 E-mail > info@szitakoto.com
 Internet > ligetmuhely.com/szitakoto

Támogató > Nemzeti Tehetség Program, Zöld Forrás
 Partnerek > Tessloff Babilon Kiadó, Virág Judit Galéria
 Nyomdai kivitelezés > Keskeny és Társai 2001 Kft. ISSN 1789-4972
 Terjeszti > a Lapker Zrt. > Előfizethető közvetlenül a kiadónál,
 a hírlapkézbesítő postahivataloknál és a HELIR-nél
 (1089 Budapest, Orczy tér 1.)
 Előfizetési díj egy évre > 3780 Ft | Megjelenik negyedévente

KÉPZELT LÉNYEK

Tanácstalanság

Tessék, itt ülök egy vérig sértődött griffmókussal, és sejtellem sincs, mihez kezdjek vele. Vagy miként tudnám kiengesztelni. Egyáltalán: mivel táplálkozik egy griffmókus, hányszor eszik, és honnan lehet a tápot beszerezni? Ez itt annyira felhúzta az orrát, hogy a világ minden kincséért sem lesz hajlandó elárulni, azt pedig nem venném a szívemre, ha éhen pusztulna. Ki a megmondhatója, mennyire sértődékenyek a griffmókusok, vagy mennyi ideig élnek, miféle vacokban alszanak?

A szóban forgó példány nyilván elárulhatná, de rám sem hajlandó nézni, kuksol a sarokban, és csőrével a bozontos nagy farkán matat. Az ég szerelmére, mondja már meg valaki, mivel lehet kiengesztelni egy griffmókust!

Úgy kezdődött, hogy szerettem volna egy csikóhalat. Csikóhal és griffmókus - két, egymástól meglehetősen különböző lény, hacsak a furcsaságuk nem közös bennük. A csikóhal ára elég borsos, de az interneten találtam egy gyönyörű,

eladásra kínált példányt, házhozszállítással. A *szállítás* dőlt betűvel volt szedve - erre föl kellett volna figyelnem. Azon nyomban megrendeltem, nem figyelve rá, hogy kiiktassam a „kér-e ajándékot a csomag mellé” nevezetű ablakot. Ehelyett rohantam előkészíteni az akváriumot, beállítani a vízhőmérsékletet, a fényerőt, átszellőztetni a vizet - a csikóhalak roppant érzékeny teremtések.

Délután egyszer csak szárnyuhogásra lettem figyelmes a veranda felől, és a korláton tereferelő verebek hirtelen szétrebbentek. Árnyék takarta el a délutáni napot, és valami puffant. Mire kinyitottam az üvegajtót, csak egy hatalmas madár körvonalát láttam eltűnni a tetők felett - akkora lehetett, mint egy albatrosz, de kányabarna - és egy csomag hevert a kövön. Valahogy becibáltam a szobába - súlyos volt, akár egy cementes zsák - és nekiálltam lefejtetni a csomagolást. Több réteg sztaniol, pukkanós fólia és habszivacs közül hamarosan előkerült egy vízzel telt üvegtartály, nem nagyobb egy befőttesüvegnél: benne egy káprázatosan szép csikóhal lebegett, és kíváncsian pislogott felém. És előkerült belőle egy apró, szögletes doboz, nem nagyobb egy kockacukros doboznál, ami a felirat szerint egy *griffmókust* tartalmazott. Rá volt még ragasztva két matrica: az egyiken az állt, hogy AJÁNDÉK, a másikon meg az, hogy NE INGERELJE! Tréfára gyanakodtam, de azért óvatos mozdulatokkal bontogatni kezdtem. A belseje puha szőnyeggel volt kibélelve, benne egy kábel, és a szőnyegen összegömbölyödve aludt valami. Illetve alighanem ébredezett, mert megmoccant, nagyot ásított, bolyhos farkát kitekerintette, és álmos hangon így szólt:

- Megjöttem?

Ha azt mondom, a megrökönyödéstől elállt a szavam, nem mondtam semmit. A szememet dörzsöltem. Többször egymás után mély levegőket vettem. A teremtménynek csőre volt, teste miniatűr oroszlántest, farka egy vörösmókuséra hasonlított. A lény megeléghetett a levegőkapkodást meg a szemhunyorogatást, mert karmos lábával a drót felé nyúlt, ami egy apró olvasólámpa kábelének bizonyult, és fényt gyújtott a dobozban. Fejét forgatva vizslatni kezdett.

Zaklatott félóra következett, melynek történéseit nagyjából a következőképpen tudnám leírni. Föl-alá rohangáltam a szobában. Kétségbeesetten bizonygattam, hogy én nem rendeltem semmi *effélét*. A lény azt hajtogatta, hogy ő az ajándék, amit igenis kértem, és megjegyezte, hiába kapkodok a mobilom után, hogy a futárt hívjam, a szállítónak nincs telefonja, ha egyszer keze sincs, amivel fölvehetné. Amikor kissé lehiggadtam, a csikóhalat gyorsan az akváriumába raktam, majd leültem a doboz mellé, és kétségbeesetten bámultam a fura szerzetet. Tanácstalanul. Nagyon bambán. Ő meg azt kérdezte, mit vagyok úgy oda. Kapásból válaszoltam, hogy ilyen izé, mint ő, nem létezik. Ha létezik, akkor sem beszél. És ha beszélne is, kizárt dolog, hogy olvasson. Ezt így, ahogy elsoroltam, talán nem kellett volna. Utólag belátom, tapintatlan valaki létezését kétségbe vonni, pláne az illető füle hallatára. Talán a legnagyobb faragatlanság. Becsületére legyen mondva, ezen könnyedén átsiklott. Felhívta rá a figyelmemet, hogy a kolléga - a csikóhalra célzott - semmivel sem kevésbé fura szerzet, mint ő. Elvégre szigorú értelemben véve se nem csikó, se nem emlékeztet halra.

Ebben a formában csupán nyelvi baki, és mégis létezik. Elképedésemben azzal próbáltam érvelni, lehet, hogy a csikóhalam papája nem ló, a mamája meg nem guppi, de ezt senki nem is várja el tőle: van neki külön rendszertani helye az állatok birodalmában. Azzal vágott vissza, hogy mielőtt a *zsiráf* önálló minőségre tett szert, *tevepárducnak* hívták. De hogy *griffmókus!* - csattantam föl erre én. Hiszen a griff már önmagában is kitaláció. Csak mese. Na, ezen sértődött meg, azt hiszem. A mese alábecsülésén.

Azóta ott matat a dobozban, háttal nekem. Nincs szívem elcsomagolni és visszaküldeni. Olyan intelligens, ha kissé rémisztő is. Talán nem is ő a rémisztő, csak az, hogy nincs neki helye - úgy értem, az általam ismert univerzumban. Ha jobban megnézzük, minden szerzet, így vagy úgy, de *fura*, madárfej, oroszlántest, mókusfarok meg olvasólámpa nélkül is. Kukacot eszik az ilyen, gazellát vagy mogyorót? Harap, ha felfingerlem? Beoltották? Újságot olvas vagy könyvet? Ülünk a padlón, ki-ki a maga dobozában, és telik a délután. Mihez kezdjen az ember egy sértődött griffmókussal?!

NAC SINÁK GERGELY ANDRÁS

Gekók és kísértetek

TÖRÖK ESZTER rajzai

Derült, nyári éjszaka volt. Hóbort professzor és gyerekei a teraszon üldögélve várták, hogy teljesen besötétedjen.

- Én már látom a Marsot!

- Nem, az a Jupiter lesz. A Mars kisebb és vöröses fényű.

- Honnan tudod, hogy bolygó egyáltalán?

- Nem látod, milyen alacsonyan helyezkedik el a látóhatár fölött?

- Éppen te mondod, Alíz, hisz még a nagy nyári háromszöget sem találod meg!

A professzor megelégelte a vitát.

- A legjobb lesz, ha megvizsgáljuk. Ki segít felállítani a távcsövet?

Hárman felugrottak, csak Lujza maradt a teraszon. Fanni a távcsövet készítette elő, Alíz a csillagászati atlaszt nézegette, Kristóf az állványt hozta és zseblámpát keresett. Egyszer csak sikítást hallottak a terasz felől.

- Lujza! Mi történt?

- Valaki járkál a kertben. Hallottam, ahogyan motoszkál a sötétben. Mintha elszaladt volna mögöttem, de amikor hátrafordultam, senkit sem láttam.

- Biztosan szellemek, Lujzi, nem vettél észre valami halványzöld derengést? Nem érintett hideg kéz, itt, a nyakadnál...

- Maradjunk inkább csendben egy percre, hátha mi is meghalljuk - intette le Kristófot a professor.

- Ott van, egy gyík, nézzétek!

- Dehogy gyík, gekkó - mondta Kristóf, és gyors ugrással a plafonon csüngő gekkó mellett termett, hogy rávilágítson a zseblámpával.

A gekkó ijedtében eleresztette a plafont, mégsem pottyant le, fél lábával ügyesen megtartotta magát, akár egy akrobata. Végül visszalendült eredeti helyzetébe, kidülledt szemmel bámulta Kristófot, majd rövid habozás után megfordult, és elmenekült.

- Szuper falmászó technika! De hogyan kapaszkodott meg egyetlen lábbal?

- Ha szeretnétek tudni a gekkó titkát, elmesélhetem - mondta a professor -, de csak ha hisztek a kísértetekben.

- A kísértetekben? - fordult a négy gyerek egyszerre a professor felé.

- Nem a fehér lepedőben közlekedő szellemekre gondolok, hanem a részecske-szellemekre. Gondoljatok az anyag még az atomoknál is kisebb, továbboszthatatlan részecskéire...

- Már megint a részecskék? A gekkó titkát ígérted - húzta el a száját Alíz, de a többiek lepisszegték.

- A gekkó falmászó-képessége tényleg bámulatos. Régen úgy hitték, az ujjá valamiféle enyvet bocsájt ki. Valójában az ujjai könnyedén tapadnak bámilyen ragasztóanyag nélkül. Lábát

apró korongokkal, mikroszkopikus szőrökkel nyomja egészen közel a falhoz.

- Akkor a légnyomás szegezi oda - vetette közbe Kristóf.

- Nem egészen. Például, ha két tükröt még a milliméternél is milliószor kisebb, nanométeres távolságra helyezünk, akár légüres térben, azaz vákuumban is megfigyelhető egyfajta vonzóerő közöttük. Ezt felfedezője után Casimir-erőnek (ejtsd: kazimir) nevezik, és csak ilyen rendkívül kicsi távolságokon érezhető valódi ereje.

- És honnan származna erő a légüres térben? - hitetlenkedett Kristóf.

- Hm, ezért mondtam, hogy hinnetek kell a részecske-kísértetekben. Még a vákuum, az anyag nélküli tér sem tökéletesen üres. Nagyon-nagyon rövid, töredék időre felbukkanhatnak benne részecskepárok, amik szinte azonnal megsemmisülnek. Mintha szellemek lennének, nem figyelhetjük meg ezeket, ám hatásukat egészen kis távolságokon mégis erőként érzékeljük. Persze, a gekkó mit sem tud róla, csak ösztönösen a falhoz tapasztja tapadós talpait, hogy kihasználja működését.

- Brrr, kísérteties, a végén még Kristófnak lesz igaza - szólalt meg Fanni -, mindig tartottam az ilyen hideg hüllőktől.

- Rendben van, Fanni, ne is beszéljünk tovább a kísérteties részecskékről. Ha felállítjátok a távcsövet, eldönthetjük, hogy a Marsot vagy a Jupitert látjuk. És ha szerencsénk lesz, akár a Jupiter holdjait is megkereshetjük.

SOMFAI ANNA

Palackba zárt szellemek

Az Ezeregyéjszaka mesében gyakran szerepel dzsinn: Aladdin, a bagdadi tolvaj történetében olajlámpába zárva, vagy a halász és a gonosz szellem meséjében a tengerpartra vetett palackba börtönözve.

A dzsinnek élete azonban nem a kiszabaduláskor kezdődik. Az ókori hiedelemvilágban, az iszlám vallást megelőző mitológiában is jelen voltak, a régi emberek szellemeinek képében. Szellemhez illően éjszaka tevékenykedtek, és ahogy felvirradt a nap, el is tűntek. Más lények képét öltve magukra át tudtak változni, szükség esetén akár láthatatlanná is váltak. A legrégebbi történetekben ők felelnek sok csapásért, betegségért, szerencsétlenségért.

Az iszlám hiedelemkörben már bonyolultabb a dzsinn szerepe. A muszlimok úgy hitték, hogy Isten az embereket agyagból teremtette, a dzsinneket pedig füst nélküli tűzből alkotta, s nekik is megvan a saját világuk, társadalmuk. Ebben a szellemvilágban ugyanúgy élnek – alszanak és ébrednek, esznek és isznak, tesznek jót és rosszat, házasodnak, akarnak és szeretnek, születnek és meghalnak –, mint az emberek. Ők látják az embereket, ám az emberek nem láthatják őket. Ha tárgyakhoz kötik őket, irányíthatóvá válnak: a lámpába vagy palackba börtönzött dzsinn teljesíti fogvatartójának kívánságait. Nézzük, hogy járt velük Aladdin édesanyja, aki piszkosnak találta a

csodalámpát, ezért vizes homokkal súrolni kezdte. Alighogy hozzáért, fölébe tornyosult egy dzsinn:

„– Mit kívánsz? Rabszolgája vagyok annak, aki e lámpát kezében tartja, és rabszolgája valamennyi társam.” Aladdin édesanyja elájult, Aladdin viszont megőrizte lélekjelenlétét, és ennivalót rendelt a dzsinntől, aki hamarosan meg is jelent a remek falatokkal, finom innivalókkal. Aladdin édesanyja is magához tért, fia pedig elmagyarázta neki:

„– Neked, édesanyám, nem az a szellem jelent meg, amelyik nekem. Ezek a szellemek nagyságra egyformák, de más az arcuk és a ruhájuk aszerint, hogy melyik úrnak a szolgálói. Aki nekem a kincseskamrában megjelent, az a gyűrű szolgája volt, aki meg neked jelent meg, az a lámpa szolgája.”

Többféle dzsinn is létezik az iszlám hiedelemvilágban: a *márid* hatalmas, varázsereje is óriási. A tengerparti halász és Ali Baba is máriddal találkozott, róluk azt tartották, hogy tenger közelében élnek. Az *ifrít* az arab mitológia második legnagyobb dzsinnje, a *karín*, mint a fordított órangyal, egy bizonyos emberhez kapcsolódik, s öt ösztönzi gonosz cselekedetekre, a *gúl* pedig emberevő szellem.

Szellem tehát minden dzsinn, de nem akármilyen. A palackba zártak az európai kultúrkörben az eszme, a gondolat – legyen az jó vagy rossz – fékezhetetlen erejének jelképévé váltak.

A gondolat, akárcsak a dzsinn, másféle stílusban és arculattal

szolgálja a különböző korok és helyek embereit, másféleképpen is terjed. Ám ha egyszer megfogalmazta valaki, és nyilvánosságra hozta, vagyis ha kiszabadult, már nem lehet elhallgattatni, legfeljebb tiltani. Sok irányzatról tudjuk, hogy ettől csak még inkább terjed, és egyre több ember fejébe, gondolatvilágába költözik. Az ókori görögöknél a démon – a *daimón* – testet ölthet, ám ennél sokkal fontosabb, hogy lényé milyen gondolatot, eszmét hordoz.

A gondolat szolgálhat jót vagy rosszat, ám börtönbe zártatni nem lehet, mert a levegőnél is megfoghatatlanabb természete csak ideig-óráig tűri az elhallgattatást. Amikor végül előtör, nagy hatású eseményeket hozhat – akár forradalmat vagy polgárháborút.

A mai kor embere, aki mindennap többször is kezet mos, rácsodálkozhat, hogy több mint százötven évvel ezelőtt miért számított Semmelweis (ejtsd: szemmelvejsz) Ignác gondolata a kórházi

fertőtlenítésről forradalminak. A sebészdoktor ugyanis felismerte, hogy a számtalan édesanya életét követelő gyermekági lázat maguk az orvosok okozzák azzal, hogy kézmosás és fertőtlenítés nélkül mennek át egyik kórházi osztályról a másikra: boncolás után a szülészetre. Bár Semmelweis javaslatát kollégái évtizedeken át elutasították és támadták, a tisztaság szelleme már kiszabadult a palackból: felfedezését öt évvel ezelőtt az UNESCO a világemlékezet részévé nyilvánította.

SZVETELSZKY ZSUZSANNA

Az éjszaka az enyém

Minden éjjel kikísérem a szörnyeket a szobámból. A kapuban elköszönünk, integetnek, nézek utánuk, amíg el nem tűnnek a sötétben. Egy téli este viszont azt mondtam, egye kutya, hideg van odakint, zord szelek járnak, maradhattok. Akkor kezdődött a baj.

- Ojbé, hopp - dorbézolt Totova -, ez ám a döccenőmentes élet! - Feküdt a párnámon szétvetett lábbal, orrából sárga füstkarikákat eregetett, és bámulta a plafont.

- Ilyennek képzelem a nyugdíjas kort - toldotta

meg Gersli egy sóhajjal. - Ilyen nyugodtnak, gondtalannak. Amikor nem kell szeppenteni, hökkenteni, rémíteni.

- Csúfolódní, gúnyolódní - így Totova.

- Csak belelazulní a plafonbámulásba - Gersli felült a takaró végén, ahol eddig feküdt. - Figyelj, nem akarunk többet elmenni tőled.

- Az lehetetlen - válaszoltam. - Az a megállapodásunk, hogy nappal itt lehetek, de este szépen hazamentek. Ma kivételes eset van, tekintettel a hidegre...

- Hagyunk aludni - vágott közbe Totova, és akkorára nyitotta a szemét, hogy nevethekem támadt. A kútmély, tisztafényű szemétől, amiből három volt neki. - Manó becsületszavunkra!

- Kétség sem férhet a becsületünkhöz - Gersli önelégülten kihúzta magát, akár egy tábornok.

- De hát...

Folytattam volna, megakadtam. Igazából jólesett a kedvességük, és nem is tartottam annyira elképzelhetetlennek, hogy maradjanak. A lebukástól féltem csak.

- Tudtok csöndben maradni, ha benyit valaki?

- Persze. Plüsspózba vágódunk.

- Vagy láthatatlanok leszünk. Senki fel nem fedezi, hogy itt vagyunk - fogadkozott Gersli.

Maradtak. Aznap éjszaka még simán ment minden. Reggel, amikor suliba mentem, úgy feküdtek az ágyon, akár az angyalok. Délután, amire hazaértem, kitakarítottak. Nem úgy, ahogy anya szokott, hanem amolyan hübelebalázsosan, szőnyeg alá dugdosósan, polc alá behányósan. Nevettem rajtuk, mert olyan büszkén néztek rám. Én is így szoktam, amikor anyának rendakásra van szüksége, tőlem tanulták el a módit. Este aztán, amikor már csend volt a lakásban, nem mondtam, hogy induljanak el. Maradtak. És maradtak még azután is.

Egy hétre rá kezdődött. Már lekapcsoltam a kisvillanyt, már csiklandozta az álom az orrom hegyét, pörögtem bele a sötétbe, amikor suttogást hallottam.

- Alszik? - Gersli hangja volt.

- Alszik, de még óvatosak legyünk! - Totova szuszogását hallottam, ahogy egyre közelebb kúszott a bal fülemhez. Elfordultam, arcomat a párnába fúrtam, olyan mélyen, hogy ne halljak

semmit. De hallottam, egész éjszaka hallottam. És másnap is, és harmadnap is. És már nem raktak rendet, nem vágták magukat reggelente angyalpózba, nem integettek, és nem vártak a nyakamba ugorva, amikor délután hazaértem. Ha szólítottam őket, csak vállat vontak, vagy rám vicsorogtak. Mondtam, többször is mondtam, hogy menjenek el, hogy már nincs hideg odakint, hogy nem maradhatnak. De a falnak beszéltem. Ők meg éjszakánként nekem. Akár a pókok a rég nem használt játékaimat, behálózták az álmaimat. Sokszor volt, hogy apáék ébresztettek, rázták a vállam, csitítottak, hogy csak rosszat álmodom. Hónapok teltek el így. Totova és Gersli nappal elbújt, nem találtam őket, de éjszakánként ott suttogtak a fülem mellett.

- Alszik?

- Persze. Azt hiszi, az álom megnyugtatja.

De majd mi teszünk róla, hogy...

És akkor felriadtam. Erősnek éreztem magam, mint még soha. Megfogtam a grabancukat, és hiába kapálóztak, ígérettek, könyörögtek, vittem őket az ajtóhoz.

- Kifelé, álomkeverő banda! Az éjszaka az enyém. Egyedül az enyém. Ha megjavultok, visszajöhettek, de csak nappal. Értve vagyok?

Értve voltam. Elkullogtak. Néztem utánuk a sötétbe. Tudtam, jó ideig nem jönnek vissza.

- De aztán visszajöttek? - ezt már Hajcihe kérdezte, az új manóm. Nagyon kedves. Nyolc lába van, hét szeme, és nagyon édesen tud nézni rám.

- Majd egyszer elmesélem - mondtam neki -, de most késő van, indulnod kell. Feléred a kilincset, nagy vagy már, nem kísérlek ki. Jó éjszakát!

SZABÓ ATTILA

Lényraktár

Olyasféle tér volt, mint a poros padlások. Kicsit sötét, kicsit pókhálós, kicsit büdös. Itt-ott, mint a háztető repedésein át, befúródott egy-két vékony fénycsóva. A fal mentén alacsony, tornapadhoz hasonló ülőalkalmatosságok. Különös teremtmények egész hada kuporgott ott. Első pillantásra talán plüssjátéknak gondoltad volna őket. De ezek bizony hús-vér lények voltak, szuszogó, horkantó életek. Úgy ücsörögtek ott, mint reszketeg nénik az orvosi váróban: szépen egymáshoz préselődve, ölbe fektetett kézzel, türelmesen, vagy inkább csak beletörődve helyzetükbe. Időnként valamelyik lény krárogott egyet, egyébként teljes volt a csend.

Aztán egy hatalmas termetű, leginkább medvére emlékeztető teremtmény zsörtölődni kezdett. Először csak úgy maga elé dűnnyögve, majd egyre hangosabban, a többi lénynek címezve mondandóját. *Gyermekkorában persze kellettünk neki, igaz?! Akkor jól jött a kiskomának, hogy van egy képzelt barátja! Velem ijesztgette a kisöccsét! És nézzétek, mi lett velünk! Egy suf niba zárt minket! Ez a hála az együtt töltött percekért?*

A többi lény egy darabig csak hallgatta, de úgy tűnt, a medveszerű figura siráma ragályos. Aprócska, falevélnél alig nagyobb manó vette át a szót. *Úgy van!, sipította. Hálátlan alak lett belőle!*

Én például mindig csak akkor kellettem neki, amikor erősnek akarta érezni magát.

Lány hangú, puha, meleg párnát idéző lény folytatta a kesergést. *Engem akkor képzelt el, amikor hiányzott neki a mamája! Olyankor gondolatban mindig hozzám bújt. De most már saját felesége van!*

Engem akkor hívott, ha nehezére esett pisilni, búslakodott egy vízként csillogó cseppfejű. Most meg a saját gyermekét pelenkázza!

Rám akkor volt szüksége, ha nem ízlett neki a menza, brummogta egy kerekarcú pizzaszörny. Rám meg, ha elszomorodott valami miatt, suttogta egy bohócorrot viselő krumpli. Most meg már ő bolondozik a kislányának, hogy felvidítsa.

Hiába, sóhajtotta egy vénséges sziklalény, igazságtalan az élet...

Ekkor egy férfi szavaira lettek figyelmesek. Ő az, súgta áhítattal a manó.

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy hatalmas, medveszerű lény..., dörmögte a férfi.

A medveteremtmény egészen elérzékenyült. Kinyílt az elme-raktár ajtaja, friss levegő és fény hatolt be. A képzeletbe zárt lények megilletődve álltak fel a padokról. Vettek egy nagy levegőt.

KAPITÁNY MÁTÉ

A bókmanó

Lili kétségbeesetten ült a tükör előtt. Az izé az arcán, ami korábban biztosan nem volt ott, egyre nagyobb lett. Hogy megy így holnap iskolába?

Tétovázott. Kinyomja, vagy mi legyen?

- Juj, ne tedd! - sipította egy hang.

Lili odakapta a fejét. Nagyfejű manó ácsorgott mögötte, rémült tekintettel.

- Hát te ki vagy?

- Csak egy bókmanó - felelte a tőpörödött lény.

- Ilyen manóról még sosem hallottam.

- Nem csoda, akárkinek nem jelenünk meg!

Csak a különleges embereket szeretjük!

- Ó, köszönöm! - mosolygott Lili. -

Ez nagyon szép...

- Bók volt! - kacagott a manó. - Látod, ilyenek vagyunk mi! Kedveseket mondunk kedves embereknek!

- Hogy hívnak?

- Iróniának.

- Fura név - tűnődött Lili. - Mintha már hallottam volna.

A manó zavartan köhécselt.

- Nem hinném. Ósi manónév.

Lili vállat vont, és visszafordult a tükörhöz.

- Szóval szerinted ne nyomjam ki?

- A világért se! Egy ilyen szép nagy izé az arcodon csak még szebbé tesz!

- Gondolod?

- Tudom!

Attól kezdve Irónia Lili nyomában járt, és elhalmozta bókokkal. Lili eleinte élvezte, bár néhány dicsérettel nem tudott mit kezdeni. Tényleg olyan elegáns az a kinőtt cipő, mint Irónia állította? És a zöld-fekete csíkos pulóver? Lili úgy érezte, görögdinnyéhez hasonlít benne, de Irónia egyre bizonygatta, hogy nagyon jól áll neki.

LÁNG ANNA rajzai

Nem tehetett mást, hitt neki. Igaz, időnként a szeme sarkából mintha látta volna, hogy Irónia gúnyosan vigyorog, de amint odanézett, csak a szolgálatkész bókmanót látta.

Irónia tanácsára még nagymamája csontkeretes szemüvegét is felpróbálta.

- Így nemcsak szebb leszel - sipította a manó -, de mindenki látja majd, milyen okos vagy!

Lili nem válaszolt, a tükörképét nézte. Különös, de az utóbbi időben nem volt benne biztos, hogy önmagát látja. eltűnődött: ez most tényleg az ő arca, az ő szeme? Zavarták ezek a kérdések, és mintha már a manó bókjai sem segítettek volna.

Hirtelen a tükörből tényleg egy másik arc nézett vissza rá. Egy ráncos öregemberé.

- Bocsánat! - szólalt meg a tükörkép. - Csak beugrottam.

Fogta magát és kilépett a tükörből. Hajlott hátú

öregember volt, kezében egy zsák.

- Nem alkalmatlankodnék soká - szabadkozott -, csak... á, itt is van.

Tekintete Iróniára tévedt, aki rettegve állt a szoba közepén, majd visítva menekülni próbált. Az öregember egy lépéssel utolérte, megragadta és - berakta a zsákba.

- Meg is volnánk - szusszant elégedetten. - Komisz egy jószág.

Végigmérte a még mindig döbbenetben bámuló Lilit.

- Amint látom, téged is alaposan megkevert. Ilyenek ezek a bókmanók. Dicsérik, ami nem tetszik nekik, és kinevetik, aki hallgat rájuk.

- De akkor - kérdezte Lili szomorúan - kire hallgathatok?

- Hát, kezdetnek önmagad is megteszi - felelte az öreg, és beugrott a tükörbe.

KELEMEN TAMÁS

Szép Asszony vászna

Határtalan a képzelet, de bárhogy igyekeznek, teljesen mégsem tud elrugaszkodni a földtől. A mesék, mondák, hiedelmek kitalált lényei fél lábbal a valóság talaján állnak. Az ókori görög kentaurok mintái vágató lovasok voltak, a haltestű sellőké vízcseppektől csillámló bőrű, fürdőző lányok. Régi korok képzelt szörnyeit, griffeket, mezopotámiai kapuőrző démonokat és a legfantasztikusabb kínai sárkányokat is létező állatok tagjaiból rakták össze.

A környezet is befolyásolja jellegüket.

Sivatagi népeknek nem voltak trolljai és entjei (faemberek), sem barlanglakó törpéi, mint az erdős hegyvidékeken élő germánoknak vagy keltáknak. Krokodilistenséget csak a Nílus mentén tisztelhettek; elefántfejű Ganésájuk csak a hinduknak lehetett.

A magyar hiedelemvilág nem bővelkedik kitalált lényekben. Pusztai nomád őseink az egyhangú ázsiai sztyeppéken nem sok sejtelmes vagy ijesztő, ihletet adó jelenséggel találkoztak. Helyettük azonban - mint hatalmas jurta nemezakupolája - az égbolt feszült föléljük, akár egy háromdimenziós képernyő. Képzeletük oda vetítette mindennapi

életük égi mását, amelynek középpontjában a mindenséget tartó sátorrúd csúcsa, a *Sarkcsillag* és a *Göncölszekér* (Nagy Medve) áll. Göncöl a régi magyar hitvilág titokzatos alakja: csodatévő táltos. Mondák sora szól arról, hogy szekere hogyan került az égre, és kiket vagy mit szállít rajta. Hol Illés prófétát röpíti a mennybe, hol szénát hord az eget-földet összekötő *Tejúton*. Az épp hogy látható *Kisbéres* vagy *Ostoros csillag* (Alcor) vezeti a szekeret húzó ökröket. A szekér rúdja görbe, mert Göncöl a kocsmából jövet részegen nekihajtott valaminek. A régi magyar égboltnak ugyanis *Kocsmacsillaga* is van, ahová a *Bojtárok*, a *Kaszás-*, a *Halász-*, a *Pásztor-*, a *Csősz-*, a *Kalmárcsillag*, és titkon talán a *Bujdosó-* meg a *Fogolycsillag* is eljárhat. A *Kaszásnak* (Orion) *Sánta Kata* (Nagy Kutya) hozza az ebédet, akinek az ért fáj a lába, mert rálépett egy eldobott kaszára. *Bujdosók csillagának* (Aldebaran) a *Bujdosók lámpása* világít, hogy el ne tévedjen a *Göncöl szérűje*, a *Kaszás telke* és az *Óriás gázlója* között. S hogy ennek az égboltra telepített falunak - egy káprázatos, múltbéli Disneylandnek (ejtsd:

diznilend) - a lakói eligazodjanak az időben, az általunk *Esthajnalcsillagnak* ismert Vénusz este *Vacsoracsillag*ként tér nyugovóra, virradatkor *Hajnalcsillag*ként kel föl. Őseink még ismerték az *Éjféli* és a *Virrasztó csillagot*, az évszakokat pedig csudás nevű égi vándorok jelezték nekik: a *Harmatlegeltető*, *Rétszagoló*, *Zúzmarás* és *Fagyhozó csillag*.

Szépséges népi csillagneveinket a 19. században kezdték gyűjteni az ősi hitvilággal és népi kultúrával is foglalkozó tudós papok: Ipolyi Arnold, Kandra Kabos és Kálmány Lajos. Sok százat jegyeztek föl, azonosításuk napjainkban is folyik.

Mi már el sem tudjuk képzelni, milyen pazar látvány az éjszakai égbolt sok ezer csillagával, s hogy évszokról évszakra változik. A fényszennyezés miatt legfeljebb néhány tucatnyit látunk belőlük, névről pedig többnyire csak a Göncölt, a Fiastyúkot és a Sarkcsillagot ismerjük. A *Tejutat* is letörölte az égről az erőszakos földi világítás, pedig valaha ezüstfehéren derengve szelte át az égboltot.

Nevét - sok más néphez hasonlóan - a latin nyelvből vettük át, keletkezését azonban már saját világképük alapján magyarázták őseink. *Sánta Kata* megbotlott, és kiöntötte az aludttejet, ami szétfolyt. Nagyszalontán úgy tudták, a *Kisbéres* lisztet lopott, de verekedés közben szétszórta, ettől lett fehér az út. *Hadak útjának* is hívták, egy 1405-ös szójegyzékben *Hadi út* néven szerepel. Különböző mondák szerint jártak rajta Csaba királyfi vitézei, Attila harcosai, Szent László serege, és bolyongtak rajta katonák, akik a csatamezőről nem találtak haza. Nevezték *Szalmásútnak* is. A *Göncölszekéren* vitt lopott szalma szétszóródott, mert a rajtakapott tolvajok túl gyorsan hajtottak. A *Tündérek* és a *Szép Asszony útja* név Erdélyben született. Onnan való legszebb neve, a *Szép Asszony vászna* is.

JÁMBORNÉ BALOG TÜNDE

A hegyek boldogok

nézd csak báránymécs az ég
csupa kiütés lett a kék
előbújtak a csillagok
a hold nyála földre csurog

lázás a nyári éjszaka
bágyadtan tér a szél haza
nekibúsul az estike
ingét a sötét festi be

a messzi hegyek boldogok
álmomban egyszer voltam ott
az anyáskodó fák alatt
tollászodik a pirkadat

Mumus

Félek a sötétben, nagyon félek a sötétben, a nagyon sötétben, pedig a felnőttek szerint egy tízéves nagyfiú már igazán tudhatná, és én tudom is anélkül, hogy a felnőttek mondanák, hogy mumus nem létezik. És ha nem jól tudom, meg a nagyokos felnőttek sem?!

FECSCKE CSABA

Furcsa lények csudafája

Körülötte lidércfények,
gyökerénél bányarémekek,
tövénél két óriás,
folyton koboldkincset és.
Törzsében szép tündér él,
aprócskább egy törpénél,
lombjában griffmadár fészkel,
megosztozva főnixekkel.
Ez a fa az égig ér fel,
nyáron aranyalmát érlel,
s nagy ritkán, arra járván,
pihen rajta egy sárkány.
Sőt, a pletykákból tudható:
egyszer járt ott pár marslakó.

F. NAGY GÁBOR

A sasnyúl problémái

BENEDEK VIRÁG rajzai

Hol volt, hol nem volt, volt egyszer egy nagyfülű, szárnyas, szőrös, tollas, csőrös, nagyfogú állat, a sasnyúl.

Tanácsstalankodott: ugráljon vagy repüljön? Egerekre vadásson vagy répát egyen? Fészket rakjon vagy üregben lakjon? Különös kinézete miatt minden állat félt tőle.

Addig tanakodott, míg eszébe jutott Kenta úr, a kentaur, aki félig ember, félig ló. Elment hozzá, hogy feltegye kérdéseit.

- Te vágtázol vagy sétálsz? Zabot eszel vagy embernek való ételt? Istállóban laksz vagy házban? - faggatózott a sasnyúl.

- Ha sietek, vágtázom, ha éhes vagyok, főzök valamit. Istálló vagy ház? Szerény körülmények között élek - felelte a kentaur.

- Hogyan döntöd el, mikor mit kell tenned?

- Az csak úgy jön magától.

A sasnyúl tovább gondolkodott. Addig törte a fejét, míg eszébe ötlött, hogy felkeresse a hetedhét határon túl élő hétfejű sárkányt. Tartott tőle kicsit, hiszen mégiscsak sárkány, de nem volt vesztenivalója.

- Sárkány! Te repülsz vagy gyalogolsz? Hét fejed van: mindegyiknek más ízlik? Egy- vagy hétszobás a barlangod?

A sárkány akkora nevetésben tört ki, hogy mind a hét feje tüzet okádott. De hamar elaludtak a lángok, mert a nagy kacagástól a könnye is ömleni kezdett.

- Ha kell, repülök, ha kell, gyalogolok. Mind a hét fejem ugyanazokat az ízeket szereti. Csak akkor vonulok külön szobákba, ha magányra vágyom.

- Hogyan döntöd el, mikor mit kell tenned?

- Az csak úgy jön magától.

A sasnyúl nagyon elszomorodott. Baktatott haza, mert nem tudta, ugráljon vagy repüljön. A gyomra is korgott már. Ment-mendegélt, egyre otthontalanabbnak érezte magát. Az erdő széléhez érve zajt hallott a bokrok közül.

- Ki az? - kérdezte riadtan.

Válasz nem érkezett.

- Ki vagy? Bújj elő!

Egyszer csak előtte termett a lidérc, aki nem félt tőle. Smaragdzöld szeme világított, kampós, piros orra meredezett, sárga, hosszú karma fél méter hosszan nyújtózott. A fogáról ne is beszéljünk! Teli torokból kacagott.

- Én vagyok a legrosszabb rémálmod!

A sasnyúl hátán égnek állt a szőr, és nagyot ugrott a lidérc elől. Ugrádozva menekült, majd egy szakadék széléhez érve repült tovább. Jó pár óra menekülés után hátranézett, és a lidércnek nyoma sem volt. Megállt egy répaföld mellett, hogy jóllakjon. Lassacskán hazaért, és ott úgy döntött, amíg nyár van, fészket rak a kedvenc szikláján. Amint beáll a tél, beköltözik a szikla alatti üregbe.

Boldog volt a sasnyúl, mert minden csak úgy adta magát.

SZABÓ CSABA

A titokzatos unikornis

A képzeletbeli unikornis (más néven egyszarvú) már az időszámításunk előtti évszázadok legendáiban is élt. Az ókori történetírók, Arisztotelész és Plinius írtak titokzatos alakjáról. De hol egyszarvú lóhoz hasonlított, jókora szarvval homloka közepén, hol kecskebakra emlékeztetett, bár nyaka és feje lóformájú volt, máshol meg feje, mint a szarvasé, karcsú, hosszú nyakán sörény lengett, lába vékony, akár az őzgidáé, patája hasított. Szilaj állat, de szilajságában is kecses. Az emberek csodájára jártak.

Az ábrázolásokban annyi volt a közös, hogy a titokzatos állat homloka közepén hosszú, nyárs formájú szarvat viselt, amelyet mintha ügyes kezű mesterek készítettek volna. A monda szerint az egyszarvú gyors, szinte láthatatlan lény, egyetlen vadász sem tudta megközelíteni. Ám ha egy szűz lány megjelent a közelében, az állat odaszaladt hozzá, ölébe hajtotta a fejét, és a lány simogatásától megszelídült, kezessé változott. Ezt az idilli állapotot ragadta meg Leonardo da Vinci (ejtsd: leonárdó da vincsi) és Raffaello. Az unikornis az erő, a bölcsesség és a tisztaság szimbóluma, ám

Domenichino | Szűz unikornissal [részlet]

voltak, akik vadnak és féktelennek tartották.

Alakjához számos legenda fűződik, például tejével táplálta Artúr királyt. Az Egyesült

Királyság címerében ma is megtalálható, akárcsak Eger város címerében. A Bibliában is feltűnik alakja: Noé fel akarta venni a bárkájába, de nem fért el, ezért az özönvíz idején a szarvához erősített kötéllal vontatták a bárka után.

A nem létező egyszarvú nem létező szarva azonban annyira valóságos volt, hogy az aranynál is többet ért. Évszázadokon át a királyi kincseskamrák féltve őrzött kincse, mert azt gondolták, csodatévő az ereje: hatástalanítja a mérgeket, és mindenféle betegséget meggyógyít. Azt beszélték, mielőtt az unikornis ivott, szarvát mindig a vízbe merítette, és érintésétől a mérgezett víz is kristálytiszttá vált. Ezt a képességét a középkorban igen nagyra értékelték. Akkoriban már sok mérget ismertek, és sok volt a méregkeverő is. Méreggel bárki eltehetette vetélytársát vagy haragosát az útból. Az unikornisszarv ára különösen járványok idején emelkedett az égig. A patikákban a szarvat porrá törve a legáltalánosabb gyógyszerként adták el évszázadokig. Sok patika ma is az unikornis nevét viseli.

A történelmi leírásokban számos helyen megjelenik. II. Gyula pápa sokáig alkudott egy unikornisszarvra, ám sokallta az árát, az üzlet nem jött létre. Később, amikor súlyosan megbetegedett, háromszoros áron vásárolt meg egy darabka szarvat. VII. Kelemen pápa kedvenc unokahúgának, Medici (ejtsd: medicsi) Katalinnak vagyont érő unikornisszarvat adott nászajándékkul. Rettegett Iván fia, Fjodor, egyik kezében az unikornis szarvát tartva koronáztatta meg magát.

De ha az unikornis csak a képzeletben létezett, melyik állat szarváról szólnak ezek a történetek? A titokra a 18. században derült fény, amikor az európai hajósok eljutottak az Északi-tengerhez.

Az unikornis szarva valójában agyar volt, egy cetfajta, a narvál viselte. A tengeri emlős hossza körülbelül hat méter, súlya másfél tonna, agyara megközelíti a három métert, és olyan szabályos, mintha elefántcsontból esztergálták volna. Felső állcsontjából két fog nő ki vízszintesen, és a bal oldali agyarrá fejlődik, mintha a homlokából állna ki. A narvál agyara fontos, a tájékozódást segítő érzékszerv. Milliányi idegsejt van benne, amellyel a víz hőmérsékletét, sótartalmát, s a halrajok helyzetét jelző halürüléket érzékeli.

Mivel a hideg északi tengerek vizét szereti, Európában nem ismerték, mert akkoriban az itáliai, velencei, angol és skót hajósok nem mertek olyan messze hajózni. A kalandvágó és vakmerő vikingek azonban ezekre az északi vizekre is elmerészkedtek, és az eszkimóktól, izlandiaktól felvásárolták a narvások agyarait. Az unikornis legendáját ismerve a csalafinta vikingek elhittették a középkori európaiakkal, hogy az unikornis szarvát kínálják eladásra, és hatalmas vagyonokat szereztek a hiszékenyeketől.

Képzelt lények a zenében

Ha azt kérdezem, találkozta-e már képzelt lényekkel a zenében, biztosan azt feleled: persze! Hosszan sorolsz mesealakokat a Diótörőtől Csipkerózsikáig, Prokofjev zenés meséjéből Pétert, a farkast, a kacsát, a macskát, a kismadarat, Saint-Saëns [ejtsd: szenszansz] *Az állatok farsangjából* a teknősbékákat, az elefántot, kengurut, kakukkot, a „komolyzenei slágerré” vált dalát éneklő hattyút. Csakugyan képzelt lények ők? Hiszen elefántot, hattyút, farkast, kismadarat láthatunk a környezetünkben is! Persze, nem a Prokofjev- vagy Saint-Saëns-mesében előfordulókat. A szomszéd néni macskáját megsimogathatod, az állatkertben az elefánt szemébe nézhetsz, de a zenés mesék állatait magad elé kell képzelned, ha követni akarod sorsukat, ha meg akarod figyelni, hogy mozgásukat, színüket, „beszédüket” milyenek festi le hangokban a zeneszerző.

A zeneszerzők gyakran embereket ábrázolnak. Liszt Ferenc *Magyar történelmi arcképek* című sorozata hét politikus és művész portróját vázolja föl. Széchenyi Istvánt, Eötvös Józsefet, Deák Ferencet, Vörösmarty Mihályt, Petőfi Sándort festményekről vagy dagerrotípiáról, kezdetleges fényképekről ismerjük. A zene ezeket az

ábrázolásokat kicsit a képzelet irányába távolítja tőlünk, hiszen nem hat ránk a tekintet ereje, a hajviselet, a ruha. Éreznünk kell a tekintetet, a feszes tartást, a bátor kiállást, amit a zene hangulata sugall a ritmusokkal, harmóniákkal. Petőfiből tehát olyan képzelt lény válik, mint Prokofjev kismadara? Nem, de a képzeletünk fontosabb szerepet kap, mint amikor a költő szobra előtt állunk.

És mi történik, ha egy zeneműnek nincs a tartalmat megnevező címe? Ha nem tudjuk, hogy embereket, állatokat, esetleg hegyeket, vizeket, városokat ábrázol, csak azt olvassuk a műsorban, hogy *C-dúr szonáta* vagy *b-moll zongoraverseny*? Akkor sötétben botorkálunk, mert nem képzelünk el semmit? De, elképzélhetünk. A zene mindig mozdulatokban, gesztusokban él. Egy dallam vidáman fölfelé szökik, esetleg éppen fájdalmasan lehajlik. Indulót hallunk, de azt megszakítja egy súlyos akkord, és hirtelen elkezdődik egy szomorú dal. Vagy éppen egy szomorú dalból indul el halkan, és erősödik föl a lelkesítő induló. Netán megjelenik egy villódzó ritmus, amelybe egy képzelt lényt – nem embert, nem is állatot, hanem valamilyen nem létező úrlény-szerűséget hallunk-látunk bele. Lehet, hogy a zeneszerző is azt képzelte, csak nem írta oda? Szabad nekünk azt hallanunk?

Bármit szabad hallanunk. Ha nem *programzenét* hallgatunk, tehát nem olyasmit, aminek szavakban pontosan meghatározható tartalma, története van, akkor akármit elképzélhetünk. Csak azt ne higgyük, hogy egyedül az lehet az „ábrázolt” téma, amire mi gondolunk. A zeneszerző valószínűleg nem gondolt efféle konkrét tartalomra. Őt lefoglalta a formálás, a hangok rendjének megszervezése. De amit leírt, az a hallgatóban érzéseket, képzeteket kelthet. Nem minden zene illusztrál valamit, de minden zene megmozdít valamit a hallgatóban. Hallhatunk a zenekarban egy klarinétszólamot, és úgy érezzük, mintha kígyó tekeregne. Esetleg megszólal hozzá a hárfa, és lágy akkordjai az addig szeszélyes-veszélyes kígyót szerelmesnek színezik át. (Pedig tudjuk, szerelmes kígyó csak a képzeletben lehet!) Azután reszkető hangon megszólalnak a hegedűk, s megint új megvilágításba hozzák, mintha fenyegetőbbnek ábrázolnák a kígyót. Figyelitek? Éppen egy zenedarabot komponálok nektek! De ha nem mondom meg, hogy én, a zeneszerző kígyóra gondolok, s arra, hogy most veszélyes, most meg épp szerelmes, akkor lehet, hogy ti egy alagútban haladó gyorsvonatot láttok magatok előtt a klarinét tekergésekor, majd egy világos állomást a hárfaszónál. Melyik hát az igaz?

Mind a kettő. Meg egy harmadik és tizenharmadik történet. A képzelet szabad. A zene pedig megindítja a fantáziát. A zeneszerző arra ügyel, hogy ne váljék unalmasan hosszúvá a „kígyótekergés”, és kerüljön vele valamilyen kölcsönhatásba a hárfa által keltett hangulat. Az ő dolga a zene rendjének megteremtése. A rend pedig lehetővé teszi a képzelet szabad szárnyalását.

HOLLÓS MÁTÉ

>> NÉZZÜK EGYÜTT...

Vaszary János képeit!

Nyáron a művészek is nyaralnak, vakációs élményeiket megörökítik műveiken. Vaszary Jánost is megihlették vízparti üdülései, akár a tengernél, akár a Balatonnál nyaralt.

Kaposváron született, már iskolás korában rengeteget rajzolt és sok időt töltött a szabadban a környezet megfigyelésével. „A friss tavasz és a korai nyár tündéri szépségekkel köszöntött be - írta. - A harmatos pázsit... az átható illatú mezei virágok, a tücskök és kabócák álmosító cirpelése, az erdő mélyén legelésző nyáj egyhangú kolompolása, az avar folytonos zizegése semmiségek és mégis nekem - el nem halványuló élményeim.”

A középiskola után a budapesti Mintarajziskolában tanult festőnek - mestere Székely

Bertalan, a történelmi képeiről híres festő volt. Később Münchenben és Párizsban folytatta tanulmányait, kiváló mesterek vezetésével. A külföldi környezet tágította szemléletét, de a nyaranta meglátogatott nagybányai művésztelep még inkább hatott rá. Eleinte a *Tengerihántás* festője, Hollósy Simon és mások vidéki életképei vonzották. Magyar népi motívumokkal díszített szőtteseket tervezett, és a falusi jeleneteket ábrázoló, természetes fényhatásokat tükröző képeket festett. Fiatalon népszerűvé vált. A korszerűbb impresszionista irányzattal is kísérletezett, különösen az 1910-es években, amikor a Tatai-tóhoz költözött.

Haditudósító volt az első világháborúban,

a fronton készült rajzai már a zaklatott érzelmeket kifejező expresszionista stílusban születtek. A harcok megrázó élménye után nem a falusias környezet témájához tért vissza, hanem a nagyváros zajos mindennapjait mutatta meg – a korábbinál élénkebb színeket és hangsúlyosabb fény-árnyék hatásokat használt.

Vaszary életművében kiemelkedő a színkezelés: a festő mindent tudott a fényekről és a színekről. Könnyedén festett virágot, női portrét, tengerparti tájképet, cirkuszi mutatványt vagy nagyvárosi jeleneteket. Alig akad festő, aki élete során ilyen sokszor változtatott festésmódján: a korai realista valóságábrázolástól az impresszionista hatásokon át a modern expresszionista kifejezésig mindent kipróbált.

Sikeres festőként megengedhette magának, hogy sokat utazzon, gyakran meglátogatta kedves városát, Párizst vagy az olasz tengerpartot. A színválasztással és a kissé elmosódott vonalakkal jól érzékelteti a nyári forróságot és a tengeri fuvallatot.

„A nap lángol és a tenger ontja a hús szelet” – jellemezte a tengerparti festés élményét.

A poszteren látható *Rimini strand* című képen a fehér szín különböző árnyalataival érzékelteti a meleget. Az alakok elmosódottak (a tengeri szellőben) és látóhatár felett megjelenik a hatalmas nyári égbolt. Érdekes megfigyelni,

hogymár Vaszary korában is milyen rengetegen voltak az olasz strandon!

A *Nő csíkos fürdőköpenyben* című képen a nyaraló éppen háttal ül a nézőnek. Ez önmagában nyugtalanító lehetne, de itt minden nyugalmat áraszt, a nyári szabadság ráérős hangulata lengi be a festményt.

A harmadik képen izgalmas jelenetet örökített meg Vaszary. A tengeri vihar ijesztő, nagy robajjal és haragos színekkel jár, itt még csak közeledik, de szinte hallani véljük a látványhoz társuló hangokat. A kép jobb szélén egy pár a sötét fellegektől tartva épp indul hazafelé. A csíkos fürdőkabinok eltörpülnek a tenger hatalmas tömege mellett. A zöldeskék hullámokkal és a viharfelhőkkel más arcát mutatja a nagy víz: pillanatok múlva óriási hullámok nyaldossák az ott maradók lábát!

kép | Virág Judit Galéria Archívuma

Képkeret

A nappalinkban van egy fotó az üknagyapámról. Már vagy tízszer megkérdeztem anyukámtól, pontosan ki ő, de mindig elfelejtem a választ. Amikor kicsi voltam, félttem tőle, mert azt képzeltem, folyton engem néz, mostanra viszont összebarátkoztunk.

Lovon ül, és katonai ruhában van. Anyukám szerint huszár, de egyáltalán nem hasonlít az olvasókönyvünk huszárjaira. Azok mindig pirosban vannak, az üknagyapám fotóján pedig minden szürkésbarna.

Ne gondoljatok bolondnak, de szoktam vele beszélgetni. Persze, nem szólalok meg hangosan, mert akkor a testvéreim kiröhögnének, de vannak történetek, amiket elmondok neki, sőt, sok olyan van, amit csakis neki mondok el, senki másnak. Mindig van véleménye ezekről, és jó ötleteket ad, hogy mit tegyek, ha bajba kerülök.

Azt mondja, különös gyerek vagyok. Sajnos, nem különlegeset mond, és azt hiszem, igaza van. Néha én is azt gondolom, hogy inkább vagyok fura, mint érdekes. De szerintem ez jó, és ő is ilyen volt gyerekkorában, mint én. Nem tudom, ez hogyan lehet, hiszen teljesen más dolgokat csinállok, mint amikkel az ő idejében foglalkoztak a gyerekek. Nem is mindent ért a világunkból, csomó dolgot el kell magyarázni neki. Fogalma sincs például, hogyan lehet a külföldi rokonainkkal úgy telefonálni, hogy közben látjuk egymást. Mi ebben a furcsa? – kérdeztem tőle. Úgy, ahogy veled beszélek. Itt állok a képed előtt, és látjuk egymást, nem? Szerintem ezt elég könnyen megértettem vele.

Majd, ha üknagyapa leszek, én is egy képkeretben fogok lakni, és onnan nézem az ükunokáimat. Remélem, ők is elmagyarázzák nekem a világot, amiben élnek!

LIPTÁK ILDIKÓ

Képzeltbeli erdő

- Az erdőben, ahonnan Hétfő, a hétfejű sárkány jött annak idején beszélni az adót évről évre, rengeteg képzeltbeli lény él - mondta az erdei naggyűlésen Medvenc. - Élnék ott unikornisok, cerberusok, kentaurok, griffek, kimérák, és még ki tudja hány, megnevezhetetlen lény. Persze ez nem csoda, hiszen maga az erdő is képzeltbeli.

- Milyen jó lenne látni őket! - ábrándozott Bagoly.

- Most, hogy már van kisvasutunk, elutazhatnánk abba a képzeltbeli erdőbe - vetette fel Rák, aki már sokszor kipróbálta a vonatot - mindig a menetiránynak háttal ülve. - A városból biztosan vezet arra vasút.

- Nem hinném - válaszolta Borzas. - Szerintem oda nem vezet sem vasút, sem műút, még földút sem.

- Akkor hogyan juthatunk el oda?

- A képzelet szárnyán - felelte Medvenc.

- Ajaj, nekem erős tériszonyom van - sóhajtott Rák.

- Mi, madarak viszont könnyen megtehetjük az utat, hiszen van saját szárnyunk - okoskodott Bagoly.

- Barátaim, a „képzelet szárnya” kifejezés azt jelenti, hogy képzeletben gyorsan és könnyedén eljuthatunk bárhova, mintha szárnyunk volna.

- Én mást mondok - szólt Borzas megfontoltan.

PAP KATA rajzai

- Miért mennénk abba az erdőbe, amikor a sajátunkat is benépesíthetjük képzeletbeli lényekkel? Én például mindig irigyeltem a szarvasok pompázatos agancsát, ugyanakkor nagyon szeretnék repülni. Elképzelek hát egy borz testű, agancsos, sasszárnyú lényt, nevezzük „Borzorus”-nak, a háromfejű kutya, a Cerberus mintájára.

- Én pedig - álmodozott Medvenc - a denevérek éjjel-látó képességét irigylem, és persze én is szeretnék repülni. Elképzelek egy medve testű, denevér fejű, denevér szárnyú lényt, legyen a neve: „Medvenedér”, aki éjjelente a fák között repdes.

- Én attól rettentően félnék - berzenkedett Nyúl.

- Akkor te ne képzeld el!

- Késő, most már minden éjjel a Medvenedérré fogok gondolni, ha az erdőben sétálok.

- Én látni szeretnék - sóhajtozott Vakond. -

A világ tele van csodákkal, amiket nem láthatok. Olyan vakondot képzelek el, aki éjjel a sötétben él, de napközben a föld fölött lakik, és mindent, de mindent lát, amit én csak tapinthatok, hallhatok vagy szagolhatok. A neve lehetne „Látond”.

- Nem panaszképpen mondom - szólalt meg a Csiga halkán a bokrok alól -, hiszen amióta van vasútunk, meg tudom látogatni távoli rokonaimat, de egy nappal előbb el kell indulnom itthonról, hogy az állomásra érjek. Elképzelek egy csigát, akinek

van lába, s ha már ábránd, legyen rögtön száz lába, és elnevezem „Csigalopp”-nak.

- Te azt hiszed, Csiga komám, hogy fenéig tejfel az életem, mert száz lábam van? - zsörtölődött a százlábú. - Tudod, mekkora költség száz cipőt varratni, aztán azokat pucolni meg fényezni mindennap? Én elképzelek egy tízlábú százlábút, akit „Tízlábúnak” keresztelek.

- Már megbocsáss, de ehhez a névhez nem kellett túl nagy fantázia. Erőltess meg kicsit a képzeleted! - tanácsolta Borzas.

- Jó, akkor legyen „Tizedes”.

- Na, az már sokkal jobb!

Az állatok számtalan képzeletbeli lényel népesítették be a Kerekerdőt. Már rájuk esteledett, amikor Bagolynak hirtelen eszébe jutott egy komoly kérdés.

- Medvenc, ha Hétfő a képzeletbeli erdőből jött, lehet, hogy maga is csak képzeletbeli lény?

- Ajaj, erre nem tudom a választ! - vakarta a fejét Medvenc.

- Szerintem nem - vélte Borzas. - Éppen azért járt hozzánk, mert mint valóságos lény, nem lakott jól a képzeletbeli lényekkel. Ha nem volt valóságos, kivel harcoltunk és kit győztünk le a locsoló vízierőművünkkel?

VARGA ZOLTÁN ZSOLT

Másféle óriásokról és törpékről

Egészen más
mesehallgatás közben
elképzelni hatalmas termetű, emberformájú
lényeket vagy ravasz kis manókat, mint szembe
találkozni velük az utcán!

Hozzászoktunk már, hogy vannak
közöttünk magasabbak és alacsonyabbak,
és előfordul, hogy egy felnőtt csak akkora,
mint egy gyerek. A szokatlanul nagy termet
általában családi örökség, másoknál az óriás- és a
törpenövés betegség, és az arc meg a végtagok is
aránytalanok.

Néhány tudós úgy véli, a Bibliában szereplő Góliátnál felnőtté válása után sem állt le a növekedési hormon termelése. Csak nőtt, nőtt, amíg el nem érte a 270 centis magasságot. A Biblia a törpéket is említi, olyan felsorolásokban, ahol a súlyos betegekről van szó.

Hiába tudunk szélsőséges esetekről, meglepő érzés valóságos lényként találkozni olyan emberekkel, akiket inkább a mítoszok, legendák és mesék világába képzelünk.

Nem is olyan régen, alig száz éve még állatkertben mutogattak (más „egzotikus” népekkel együtt) Afrikából odaszállított pigmeusokat, a kongói őserdő 140-150 centis, törékeny, aprócska, sötétbőrű vadászait. Ota Benga családját és faluját belga katonák irtották ki, egy amerikai hittérítő mentette meg, és tette az 1904-ben rendezett világkiállítás szenzációjává - hogy aztán egy állatkert majomházában mutogassák a Dohong névre hallgató orángután társaságában. Ma már szörnyülködünk ezen, de akkor azt gondolták: olyan kicsi, és a bőre olyan furcsán sötét, hogy nem tartozhat a mi emberi fajtánkhoz. Pedig tudjuk, hogy nemcsak fajtestvéreink, hanem az egész emberiség legrégebb élő csoportjai közé tartoznak. Az őseink kisebbek és sötétebb bőrűek voltak, talán éppen olyanok, mint ők.

Mikor a huszadik század elején megjelentek az állatkertben mutogatott pigmeusok, már széltében-hosszában keringtek legendák a csöppnyi erdei emberekről. A portugál hódítók találkoztak velük ötszáz évvel korábban, ők adták

tovább hírüket szájról szájra. Más gondolhatott, aki saját szemével látott pigmeust, mint akihez csak eljutott a tudósítás, sok-sok bizonytalan forrásból, kiszínezve, túlzásokkal.

És most képzeljük el, hogy nem is ötszáz, hanem ötezer éve (!) is pontosan ilyesmi történt: az ókori egyiptomi fáraók azért indítottak hadjáratokat, hogy pigmeusokat raboljanak a dzsungelből, és lakomáikon ők legyenek a „törpe táncosok”. Mindenki, aki részt vett ezeken a mulatságokon, útjára indíthatott egy-egy hírt a csöppnyi fekete emberekről, a hírek aztán túléltek a piramisokat és az egyiptomi birodalmat is.

Még mélyebbre kell ereszkednünk a múlt feneketlen mély kútjába. 2003-ban egy Indonéziához tartozó szigetcseke egyik barlangjában 18 ezer éves csontvázra bukkantak, amelynek egykori tulajdonosát *A Gyűrűk Ura* félszerzeteire emlékeztető hobbitnak becézte a világ. Az alig egyméteres, nagyon emberszerű lény valamelyik emberelőd képviselője lehet, leszármazási vonala legalább kétmillió éve elvált a miénktől. Ennek a még nem teljes biztonsággal meghatározott ősi emberfélének a csoportjai egykor a szigetre kerültek, majd az elzártágban - az itt élő állatokhoz, például az elefántokhoz hasonlóan - egyre kisebb termetűek lettek.

Az erre járó 19. századi utazók mit sem tudtak minderről, és egymástól függetlenül többször lejegyezték helyi legendákat az Ebu Gogo nevű aprócska, rendkívül fűrge és kitartó, lapos orrú, széles arcú, nagy szájú, bozontos, emberszerű lényekről, akiknek talán még a 20. század elején is éltek képviselői. Az ottaniak nyelvén az „ebu” *nagymamát* jelent, a „gogo” pedig *mindenevőt*,

tehát a nevüket úgy lehetne fordítani: „falánk nagymama”. A szigetlakók vadásztak rájuk, mert állítólag lopták az élelmet és a gyerekeket. Egy másik történet arról szól, miként gyilkolták meg őket a 18. században. Sok-sok pálmárosot cseréltek velük, hogy abból öltözetet készítsenek maguknak. De amikor az Ebu Gogók bevitték barlangjukba a rostokat, a szigetlakók szikrát dobtak a gyúlékony anyagra, és kifüstölték őket.

A távolabbi Szumátra szigetén is sok legenda szól egy 80 és 150 cm közti méretű, szőrös, emberszerű lényről, az Orang Pendekről, akinek neve indonéz nyelven azt jelenti: „alacsony ember”.

Egyre többet tudunk az ember őstörténetéről, s ma már a bizonyítékok azt mutatják, hogy az elmúlt 4 millió év során különböző fejlettségi szintű és különböző méretű csoportokból álló társadalmak éltek és érintkeztek egy időben. Szinte bizonyos, hogy a fejlettebbek miatt tűntek el a kezdetlegesebbek. Annak a leszármazási ágának a képviselői, akik a mai emberhez, a Homo sapienshez (ejtsd: szapiensz) vezetnek, rendre megosztottak az élőhelyeken más Homo fajták képviselőivel (például a neandervölgyi vagy a frissen felfedezett gye nyiszovai emberrel). A Homók ősi és nagyon sikeres fajtája, a Homo erectus (ejtsd: erektusz) is sokáig együtt élt majomszerűbb emberelődökkel, a pithecusokkal (ejtsd: pitekuszok), amíg azok ki nem haltak.

Vajon egy-egy találkozáskor hány generáción keresztül mesélt a kisebb termetű csoport tagja az utódoknak a nagyobbakról, és fordítva: a nagyobbak a kisebbekről? Az idő milyen elképesztő távolságaiból jönnek az óriásokról és törpékről szóló történeteink?

Langaléta, lakli, debella - hány érdekes szót tudsz összegyűjteni, amelyeket a különösen nagy méretű emberekre használunk? Vajon honnan származik az égimeszelő szó?

Z. KARVALICS LÁSZLÓ

A madártej

Milyen is a madár teje?
Levegőben van a helye.
Nincsen haja, nincsen feje,
nincsen faja, nincsen raja,
csupa fehér, nem fekete,
sárga alja, hab belseje,
rebbenékeny a teteje.

Hogy milyen a madár teje?
Pille könnyű, mint a kefe.
Hogy a foga nem harap-e?
Nem harapós az ő feje,
heve olyan, mint hidege,
hője-hója, mint hűvöse,
se csontja, se erezete.

Madártej nincsen eleve.
Tojja őt a kis cinege,
de főleg a nő cinege.
És hogy mit tesz végül bele?
Kecske, tehén szeretete
nélkül csak a barátfüle
készül, nem a madár teje.

Hogy hol van a madár teje?
Ott, hol a madár cicije.

BÁTHORI CSABA

Égzengő

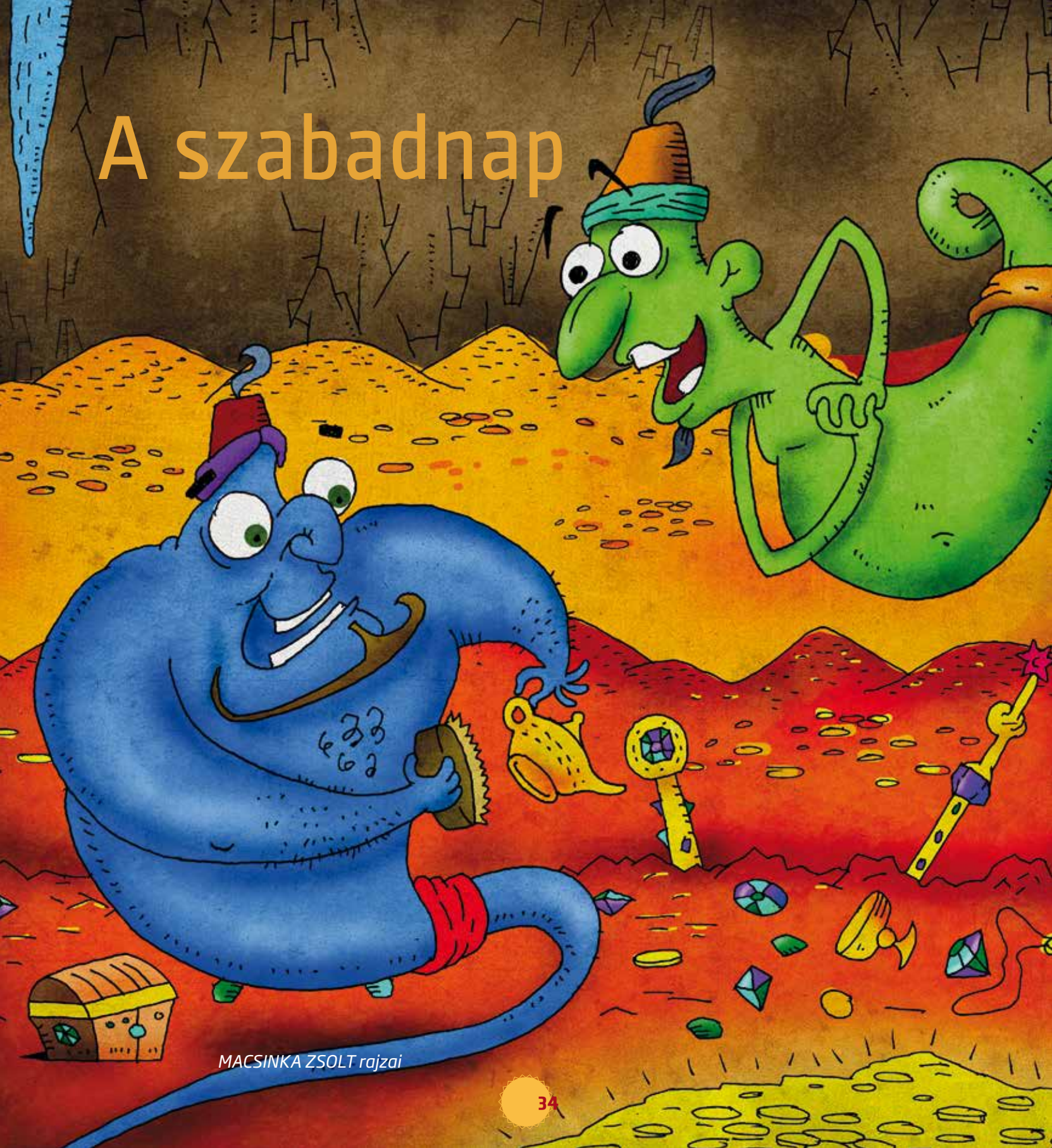

Hegyvidéken, délibábon,
nyargal hetykén héthatáron,
vihart terel két tenyérrel,
hogy ne süssön olyan hévvel
fent a nap, az óriási,
fátyol-árnyék, felhő-tálnyi.
S furulyázik összes ujja,
a felhőket összefújja,
hangja, mint a bőszült orkán
vörös éggel lángol torkán,
sőt, ha társa szembe halad,
szikrát bont a mennyboltozat.
S majd, ha mérgét kidörögte,
száz kis lepke lengi körbe,
szárnyuk végén apró festék,
szivárványos, nyári esték.

VARGA EMESE SAROLTA

A szabadnap

MACSINKA ZSOLT rajzai

Egyszer volt, hol nem volt, volt egyszer egy kék színű dzsinn, aki már nagyon régóta a lámpásában üldögélt. Az utolsó kívánság óta, amit teljesített, pontosan ezer év telt el, ezért a dzsinnek ősi törvénykönyve szerint egy nap szabadság járt neki, amikor hívás nélkül is kijöhetett a lámpásából, és kívánságokat teljesíthetett. Elhatározta hát, hogy a szabadnapján körülnéz a világban, mi változott, amióta utoljára odakint járt. Azt is megfogadta magában, hogy az első szembejövő teremtménynek teljesíti egy kívánságát. Így esett, hogy a dzsinn egy hatalmas, kincsekkel teli bányában találta magát, amit réges-régen a törpék ástak.

A bánya telis-tele volt különféle mágikus amulettekkel, gyémántos jogarokkal, ciradás kelyhekkel és patinás nyakláncokkal. A nehéz és penészes faládákat színültig töltötték ezüsttel és rubinttal. Annyi arany, ékszer és drágakő csillogott ott, hogy a dzsinn azt se tudta, merre nézzen. Magának tett ígéretéhez híven elindult, hogy felfedezze a bányát és megkeresse az első szembejövő teremtményt, akinek teljesíti egy kívánságát. De a bányában nem találta sem ember, sem törpe nyomát. Alaposabban megnézegette hát a kincseket, és a sok arany és drágakő között egy másik csodalámpásra bukkant.

Több se kellett a dzsinnek, gyorsan megdörzsölte a lámpást, melyből nagy csinnadratta és szikrázás közepette egy zöld színű dzsinn emelkedett ki, és álmos hangon így szólt:

- Mivel kiszabadítottál a lámpásomból, jutalmul teljesítem egy kívánságodat!

Nagyot nézett a kék színű első dzsinn, aztán így szólt:

- Az ősi dzsinn törvénykönyv szerinti szabadnapomat töltöm, ezért jutalmul én is teljesítem egy kívánságodat!

A két dzsinn nem töprengett sokat a kívánságán, és mintha egymás gondolatában olvasnának, mind a ketten egyszerre kiáltották:

- LEGYEK SZABAD!

Így esett, hogy a két dzsinn egyszerre lett szabad és szabadult ki a lámpásából, és attól fogva akkor jöttek ki onnan, amikor csak akartak. Örömben megvendégelték egymást a másik lámpásában, és mind a ketten elmesélték történetüket, és hogy milyen kívánságokat teljesítettek az évezredek folyamán. Örök barátságot kötöttek, és elhatározták, hogy felfedezik a világot, megkeresik a dzsinnek ősi törvénykönyvében írt összes lámpást, és szabaddá teszik a többi dzsinnt is.

KOVÁCS ZOLTÁN TIBOR

A Szivárványkígyó

...30 másodpercben (ausztrál mítosz)

Réges-régen, az Álomidőben, amikor a múlt, a jelen és a jövő egy volt, a szivárvány kígyóvá változott, és lesiklott a földre. Hamarosan egy tábortűzhez ért. Az emberek üdvözölték a kígyót, aki megtanította nekik, hogyan táncoljanak és énekeljenek.

Egy nap hatalmas vihar kerekedett. Két fiú beszaladt a kígyó sátrába, hogy menedéket leljenek. Ám a kígyó éhes volt, és egészben lenyelte őket.

Másnapra a kígyó elsomfordált. Amikor az emberek rájöttek, mi történt, üldözőbe vették.

A kígyó egy hegy köré tekeredve aludt. Közel lopakodtak hozzá, és felhasították az oldalát. Közben a két fiú a kígyó gyomrában papagájjá változott, és ahogy kiszabadultak, elreppentek.

A Szivárványkígyó felébredt. Nagyon feldühödött, és mérgében egyre erősebben szorította a hegyet, mígnem megremegett a föld, sziklák zúdultak alá. Viharfelhők tornyosultak, és leszakadt az ég, zuhogott az eső. A kígyó befúrta magát a földbe, és maga mögött hagyta a dombokat, tavakat és folyókat.

3 másodpercben a lényeg:

A Szivárványkígyó teremtette a dombokat, folyókat és tavakat.

Álomidő

Az ausztrál bennszülöttek a föld minden alkotóelemét szentként tisztelik. Úgy tartják, az Álomidő egyik szelleme „álmodta meg” a földet. Az európaiak érkezésével azonban az Álomidő véget ért, a teremtés lezárult.

Most meg is nyerheted a könyvet! Szerinted milyen lények élhettek még az Álomidőben? Használd a fantáziádat! Mutasd be képzelte lényedet és történetét, készíts hozzá illusztrációt is!

Munkádat elektronikus vagy postai úton küldd el a Szitakötő szerkesztőségébe **2018. június 1-ig**. A legszebb alkotások készítőit a *Mítoszok 30 másodpercben* című könyvvel ajándékozzuk meg.

Tetszett a Szivárványkígyó legendája? Még 29 hasonló történetet olvashatsz a világ népeinek mondavilágából a *Mítoszok 30 másodpercben* című könyvben.

A *Tudás 30 másodpercben* sorozat minden kötetében 30 pörgős fejezet, tények, érdekességek, művészi igényű, humoros illusztrációk, 3 másodperces összefoglalók, 3 perces küldetések várnak rád számos témában a matektól a sporton át a dinoszauruszokig.

babilonkiado.hu

Képzelt lovak

Andrea Mantegna | Parnasszus [részlet]

Az ókori görög mitológiában a tenger istenét Poszeidónnak nevezik és háromágú szigonygal szokták ábrázolni. Különleges kocsiját tengeri lovak húzzák, amelyeknek elől lótestük van lólábakkal (bár néha uszonyféléket is festettek a patájukhoz), hátul meg tekeredő hal- vagy kígyótestük, amely sárkánytestnek, sárkányfaroknak is mondható. Azt is mesélték, hogy Poszeidón teremtette a lovakat: nevezetes szigonyával nagyot ütött egy sziklára, s onnan ugrott elő egy gyönyörű mén.

A görög mitológiában nemcsak halfarkú, hanem madárszárnyú lóval is találkozhatunk: ő Pegazus, Poszeidón gyermeke. Anyja Medúza, a kígyóhajú boszorkány, akinek látványától minden halandó kővé vált. A szárnyas ló akkor ugrott ki Medúza nyakából, amikor Perszeusz levágta a boszorkány

fejét. Szörnyű születése ellenére Pegazus kedves jószág volt, patájának nyomán fakadt föl a forrás, amely a költőknek ihletett adott. Tudományosan persze megmagyarázhatatlan, hogy Pegazus miként röpült. Akkor szárnyakkal, amelyeket a képeken visel, legföljebb egy bárány emelkedhet a magasba. A mesében azonban bármi elképzelhető.

A kentaurok is különleges lovak, amelyek deréktól fölfelé férfitestben folytatódnak. Vagy fordítva: olyan férfiak, akiknek teste deréktól lefelé lótestben végződik. Ezek a kentaurok többnyire részeges, fékezhetetlen, harcias, nőcsábász lények voltak. Ez vezetett a végzetükhöz is. Amikor a lapiták (az ókori görögök egyik népcsoportja) királyának esküvőjén elvesztették józan eszüket a sok bor miatt, el akarták rabolni a menyasszonyt és udvarhölgyeit.

Ezért a lapiták fegyvert ragadtak, s hosszú, véres küzdelemben elűzték a kentaurokat. Nem sok kentaur maradt életben. Ezt a harcot mutatja be az ókori Görögország talán leghíresebb temploma, a Parthenon néhány szobra és domborműve.

Manapság számítógép segítségével mindenféle fantasztikus állat „előállítható”, de akár rajzban is eljátszhattok a gondolattal, hogy miként párosíthatók a ló és más élőlények testrészei.

A lóról mindenki tudja, hogy növényevő; fűvet legel, zabot ropogtat. Örömmel megeszi a kockacukrot is. De húst nem eszik. Ezért megdöbbenő a történet, amely Diomédész lovairól szól. Homérosz az i. e. 8. században foglalta gyönyörűsége verses elbeszélésekbe (eposzokba) a mitológiai történeteket, amelyeket akkor már évszázadok óta meséltek egymásnak az akkori görögök. Ez az írott görög mitológia ősforrása. Itt olvasható egy történet Diomédészről, a trójai háború hősről. Diomédész különös lovai onnan kapták hihetetlen erejüket, hogy a gazdájuk emberhússal etette őket; a legyőzöttek testét darabolta fel, s azt adta a lovaknak. De végül ő is csúnyán végezte. Héraklésznek (latinosan Herkulesnek) tizenkét próbát kellett kiállnia, és az egyik feladat Diomédész lovainak befogása volt. Héraklész ezt úgy oldotta meg, hogy magát Diomédészt lökte be a vadállatként viselkedő kancák közé, s azok fel is falták saját gazdájukat. Ezután már hagyták magukat kötőfékre fogni, és elvezetni.

*The Effigies of a Monstrous Tatar
taken in Hungary Feb*

1664-ben Zrínyi Miklós egészen Eszékig hatolt előre seregével a törökök által uralt területen. Ott felgyújtották a hosszú fahidat, amely a török csapatok mozgását és utánpótlását lehetővé tette. Innen visszavonulva Zrínyi török hadifoglyokat is vitt magával. Köztük volt egy tatár kinézetű ember, akinek valami fejlődési rendellenesség miatt olyan volt a nyaka, mint egy lóé. Erről az érdekes fogolyról rajz is készült. Kutyafejű tatárnak is írták a beszámolókbán, de a rajz alapján inkább lónyakúnak mondanánk.

A Loch Ness-i (ejtsd: lohneszi) szörny történetéhez erősen hasonlít a Kanada nyugati partjai közelében látni vélt, óriási „lófejű kígyóé”. Valamikor a 20. század első felében csodára éhes emberek a Csendes-óceánban különös, soha addig nem látott lényt figyeltek meg. Aztán 1937-ben egy bálna gyomrából kiszedett leletek alapján megerősítve látták, hogy a hosszú testű, lófejű gerinces állat maradványai kerültek elő. Önjelölt, önmagukat felfedezőnek tartó biológusok tudományos nevet is adtak a képzeletbeli lénynek (Cadobosaurus). Valójában mindeddig semmiféle igazi bizonyíték nincs a lófejű kígyó létezéséről. Tudjuk, az emberek néha olyasmit is látnak, ami a valóságban nincs. A Loch Ness-i szörnyről is ugyanebben az időben (1933 táján) jelentek meg az első hírek és fényképek. És bár azóta sem sikerült hitelesen igazolni létezését, mindmáig csalogatja a turistákat.

VICTOR ANDRÁS

*...ter was taken prisoner by Count Sereni, a cr
...ordinary strength and valour, who having spe
...romes in fight against the Christians, was ta*

Cirregő Kabóca

Ifjúságom mára múlt.
Koronám rég elgurult.
Valaha ember voltam,
emberi nyelven szóltam.
Hogy halhatatlan lettem,
élek kabóca testben.

Ha nap süt, énekelek.
Árnyas szőlőlevelek
ringatnak. Üldögélek.
Úgy élek, mint a vének.

Szemem pár mákszemnyi kő.
Jól megtréfált az idő.
Vénülök, hátam görbe.
Nem nézhetek tükörbe.
Hogy halhatatlan lettem,
élek kabóca testben.

Hangom, dalom a régi,
nagy öröm nem csipkézi.
Cirregésemet szikla,
nyár ege veri vissza.

BÚTH EMÍLIA

Altató

Nem kell félni a manóktól,
boszorkányok sincsenek.
A sufniiban sem szökött rabok
csörgetnek bilincseket -
csak a szél zúg,
rázza-veri ajtóhoz a lakatot;
aludj, szépen!
Nem járkálnak zombik
s más rémalakok.
Miska bácsi árnyát látod,
igen, kissé imbolyog...
Dehogy kísért! Hogy bántana?!
Tavaly csokit is hozott,
mikor ő volt a Mikulás.
Nem, krampusz sincs! Sem óriás.
Aludj most már! Itt vagyok.

POLGÁR TERÉZ ESZTER

A spenótszörny

Inkipinki királykisasszony dúlt-fúlt mérgében.

- Még csak nem is sárkány? Hogy mer idejönni egy még csak nem is sárkány, hogy elraboljon?

- Sajnálom! - tárta szét karját Kacsaring király.

- A sárkányok nagyon megfogyatkoztak. Csupán öt maradt, de már mindegyik rabolt magának egy királylányt. Azt üzenték, az az egy is bőven elég. Neked már csak a gyüttvész maradt.

- Gyüttvész? Az meg micsoda? - nézett nagyot Inkipinki. - Na nem baj, majd jön egy királyfi, és jól helybenhagyja!

- A gyüttvészek helyettesítik a sárkányokat meg más lényeket, amelyek kihaltak vagy megfogyatkoztak. Sajnos, a királyfiak kizárólag sárkányokkal verekednek, egy gyüttvészhez nem alacsonyodnak le.

- Akkor nekem miért kell? Hol van az a gyüttvész? - toporzékolt Inkipinki.

- Lent a konyhában... - ugrott félre leánya útjából Kacsaring király. Inkipinki lerohant a konyhába, ahol hosszú tölgyfaasztalnál ült a gyüttvész, és spenótot evett. Olyan randa volt, hogy elképzelni sem lehet ahhoz hasonlót. A főszakács remegve merte teli a gyorsan ürülő tálát, amelyből a gyüttvész mancsával tölte magába a spenótot.

- Spenót! Még spenót! - bögte, ordította, amikor a tál kiürült.

- Sajnálom... Több spenótunk nincs - mutatta az üres lábast a főszakács. A gyüttvész kikapta a kezéből, és fejét beledugva kinyalta a maradékot. Mikor végzett, elhajította a lábast, és fenyegetően ordította:

- Még spenót!

Inkipinki dühösen fordult a remegő udvarmesterhez:

- Hogy tudott ez ide bejutni? Hol voltak az ajtónállók? A lovagok? A kukták?

- Mindenki a helyén volt, de egy gyüttvésznek az nem akadály. Elzavarta őket egyetlen mordulásával. Egy gyüttvész majdnem mindent legyőz, és...

- Majdnem mindent? Mi az, amit nem?

- ... Csak egyvalamitől fél. Van, amelyik a békától, van, amelyik a tollseprűtől, náthától, dudaszótól...

- Jó, jó, de ez itt mitől fél? - türelmetlenkedett Inkipinki.

- Sajnos, azt nem lehet tudni, hiszen el nem árulná a világ összes kincséért sem.

Ekkor beviharzott az öreg dajka. Szúrós tekintettel méregette a spenóttól csöpögő gyüttvészt, majd vizet eresztett egy nagy cseréptálba, és a szörny elé csapta, csak úgy koppant.

- Most azonnal megmosdasz, te átkozott spenótszörny, különben megtáncoltatom a hátadon ezt, ni! - emelte feje fölül a sodrófát.

A gyüttvész ijedten pislogott, hol a tál vízre, hol a sodrófára, hol a dajkára, majd nagy ordítással úgy elszaladt, hogy csak a spenótfoltok maradtak utána.

- No, most aztán mitől ijedt meg? - vakargatta ősz fejét az udvarmester. - A víztől, a sodrófától vagy az öreg dajkától?

Azóta királyi rendelet írja elő, hogy a palotaőrséget sodrófával is felszereljék, és egy kancsó víz mindig kéznél legyen.

- Mi lesz, felség, ha más gyüttvész jön, nem a spenótos? - aggodalmaskodott az udvarmester.

- Majd csak meglegeljük annak is az ellenszerét - jelentette ki Kacsaring király ősz szakállát babrálva, és hitte is, meg nem is, amit mondott.

BOROS JÁNOS TAMÁS

Kolbászfa és Kavicsnövény

Az emberről és a különböző állatokról számtalan fantáziadús ábrázolás született. Láttunk már félig ember-, félig haltestű lényt, vagyis sellőt, ollókezű embert, tollas hátú, szárnyas, csőrös lovat, lábon járó halat. De milyen lehet egy képzelt növény? Hogyan lehet fantasztikus növényeket kitalálni? Az emberi képzelet kreált már égigérő fát, életfát és hasonlókat. Azt is elképzelték, hogy egyes növények hajtásai folyondárként tekerednek egy emberre, próbálják megfojtani, vagy sziszegések, nyögések közepette megragadják, majd elemésztki áldozatukat, és csak az emészthetetlen csontvázát hagyják maguk után. Nincs köze a valósághoz annak sem, amikor a zene ütemére táncoló, mosolygó, vagy akár szomorú, síró virágokat ábrázolnak.

Hihetetlen tulajdonságú növényeket azonban a természetben is találhatunk. Vannak például legyeket, más rovarokat vagy akár férgeket „evő” növények. Persze, nem rágják meg, csak csapdába ejtik áldozatukat, mint a Vénusz légycsapója, a harmafű vagy a hízóka. A harmafű levelének mirigyszőrei ragadós nedvet választanak ki, a hozzáragadt rovarokat a levél egyre jobban pöndörödve beborítja, a zsákmány pedig fokozatosan megemészthetődik. Így jut a növény a teste felépítéséhez nagyobb mennyiségben szükséges nitrogénhez. Az ilyen rovaremészthető

növények általában olyan helyeken élnek, ahol a talaj nitrogéntartalma alacsony, például mocsarakban, lápokban. Hasonlóan táplálkozik a vízben alámerülten élő, gyökér nélküli rence is, amelynek speciális csapdái villámgyorsan szippantják be még a kistermetű rákokat is. Ez a növény hazánkban például a Velencei-tóban és a Tisza-tóban fordul elő. Az így táplálkozó, „ragadozóként” leírt növények általában nagyon kicsik, és csak apró rovarokat képesek megfogni, tehát nagyobb állatoknak és az embernek nem kell félni tőlük.

És hallottál már a kolbászfáról? Ne gondold, hogy az Etiópiából származó fa finom füstölt kolbászt terem! Csupán arról van szó, hogy hosszú, kötélszerű száron lógó terméseinek formája kolbászra vagy szalámira emlékeztet, termései szürkés színükkel a májas hurka benyomását keltik. De jobb ezeket nem megkóstolni. A kolbászfa rokona a gyertyafa, ami onnan kapta nevét,

hogy akár
méteresre
magnövő termései

vékonyak és egyenesek, mint a
gyertyák. Érdekes, hogy virágai beporzását nem a
szél, nem is rovarok, hanem denevérek végzik.

Gondolnád, hogy kedvelt csemegéd, a
földimogyoró is különleges növény? Háromféle
virága van. Magasan a föld felett nő, sárga virágai
nem érnek terméssé, mert meddőek. A talajhoz
közelebbi virágok beporzás és megtermékenyülés
után befúrják magukat a földbe, ahol a hüvelyes
termések kifejlődnek. A virágok harmadik típusa
a földben önbeporzással termékenyül meg.
Ezek a képességek a növény termőhelyének
körülményeivel, elsősorban a szárazsággal
összefüggésben alakultak ki.

A kavicsnövény is furcsa szerzet. Mint neve is
jelzi, olyan, mint egy kavics. A sivatagban él, ahol

a nagy forróság miatt a föld alá bújik, és
csak vastag, buzogányszerű levelei egy
része éri el a felszínt, melyek kavicsokra
hasonlítanak. A 19. század elején egy utazó
ilyen kavicsot látott a sivatagban, fel akarta
venni, de nem sikerült, mert benőtt a kövek
közé. Ekkor figyelték meg először. Virágai a ritka
esőzések után is csak nagyon rövid ideig nyílnak.

Szakállas emberrel gyakran találkozhatunk,
no de szakállas fával? Valójában persze nem igazi
szakáll! Az Észak-Amerikában őshonos, nagyra
növő tölgyfák vagy mocsárciprusok ágairól egy
szakállbromélia nevű virágos növény egyedei
hosszan, szakállszerűen lógnak le. A szél terjeszti
egyik fáról a másikra, és a fészekrakó madarak is
előszeretettel használják a lelógó szálakat fészük
építéséhez, hozzájárulva ezzel is terjedésükhöz.

A természet gazdagsága, az élővilág
változatossága sokszor az emberi fantázia határain
is túlmutat.

SZIGETI ZOLTÁN

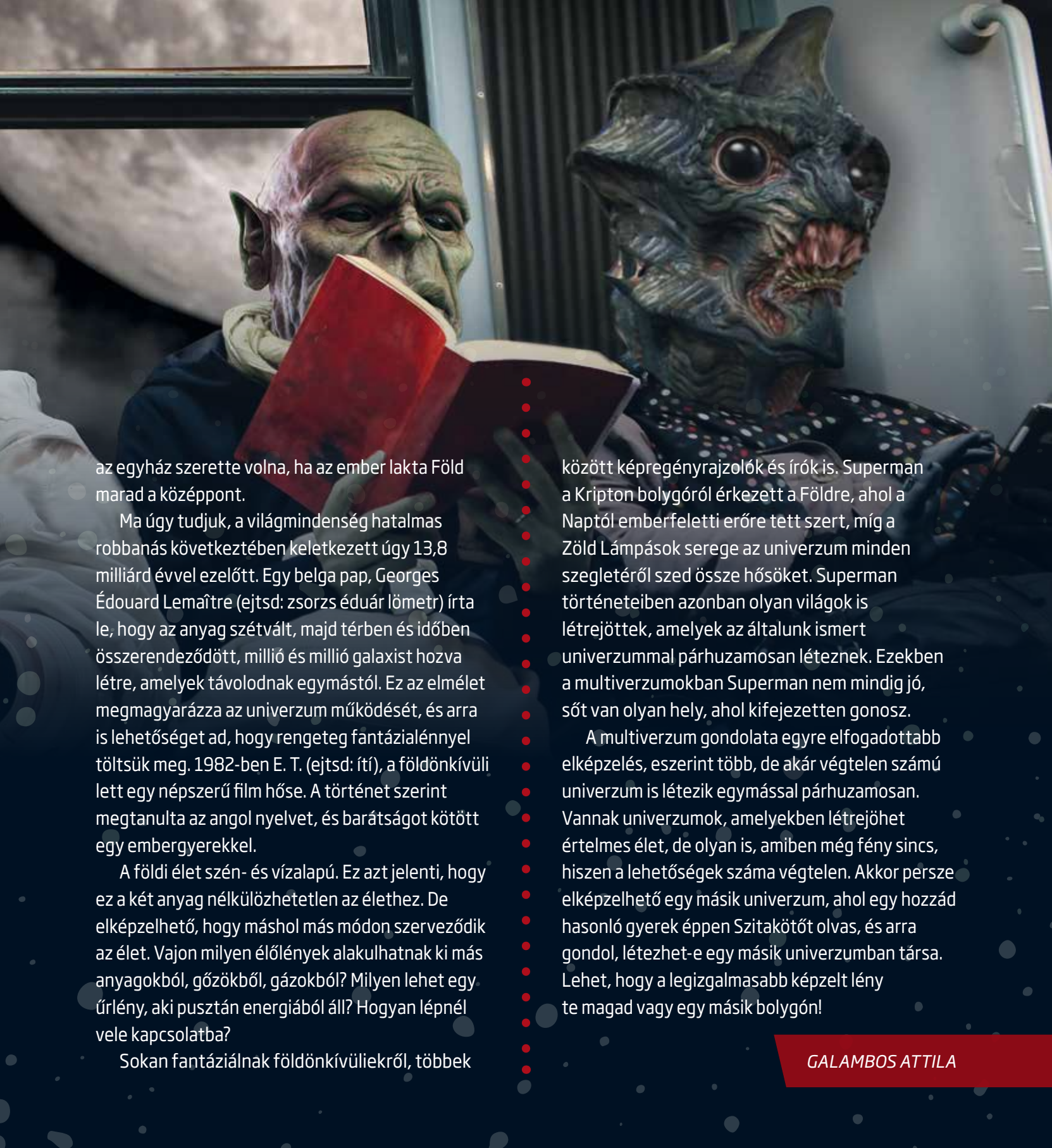
Istenek, hősök, földönkívüliek és a világegyetem

Vajon mi, emberek egyedül vagyunk a világegyetemben? Ezen már sokan gondolkodtak. Korábban úgy hitték, a világmindenség központja a Föld. Az elképzelést *geocentrikus* világnézetnek hívjuk (görögül *gē* azt jelenti: föld), az ókori görög filozófus, Anaximandrosz nevéhez fűződik, aki szerint a Föld henger alakú és egy tűzocéánban lebeg. Később Püthagorasz és követői már többé-kevésbé biztosak voltak benne, hogy a Föld gömb alakú.

Az antik görögök minden természeti jelenségre találtak magyarázatot. A villámlást a főisten, Zeusz haragjának tulajdonították. Az égboltot a titánok leszármazottja, Atlasz tartotta az emberek feje fölött. Szegény Atlasz, nagyon unatkozhatott. Egyszer a hős Héraklész, aki tizenkét nehéz próbán esett át, felkereste, hogy

segítsen neki megszerezni Héra istennő elrejtett almáit. Héraklész addigra már legyőzött mitikus oroszlánokat, megszelídített vadkanokat, elfogott szarvasokat, sőt, még istállót is takarított. Ennek ellenére átvette Atlasztól az égboltot, amíg ő az almákért ment. Atlasznak azonban esze ágában sem volt újra munkába állni. Vajon hogyan csalta vissza Héraklész Atlaszt, hogy tartsa tovább az eget? Mit ajánlhatott neki? Ha beírod az internetes böngészőbe, hogy „Atlasz (titán)” választ kaphatsz rá!

Sok-sok évvel Anaximandrosz és Püthagorasz után egy lengyel csillagász, Nikolausz Kopernikusz 1514-ben úgy vélte, a Nap a világmindenség középpontja. Az ő elméletét *heliocentrikus* világnézetnek hívjuk (görögül a 'Nap' *héliosz*). Sokáig nem vették komolyan, mert az emberek és

az egyház szerette volna, ha az ember lakta Föld marad a középpont.

Ma úgy tudjuk, a világmindenség hatalmas robbanás következtében keletkezett úgy 13,8 milliárd évvel ezelőtt. Egy belga pap, Georges Édouard Lemaître (ejtsd: zsorzs éduár lömetr) írta le, hogy az anyag szétvált, majd térben és időben összerendeződött, millió és millió galaxist hozva létre, amelyek távolodnak egymástól. Ez az elmélet megmagyarázza az univerzum működését, és arra is lehetőséget ad, hogy rengeteg fantáziálénnyel töltsük meg. 1982-ben E. T. (ejtsd: íti), a földönkívüli lett egy népszerű film hőse. A történet szerint megtanulta az angol nyelvet, és barátságot kötött egy embergyerekkel.

A földi élet szén- és vízalapú. Ez azt jelenti, hogy ez a két anyag nélkülözhetetlen az élethez. De elképzelhető, hogy máshol más módon szerveződik az élet. Vajon milyen élőlények alakulhatnak ki más anyagokból, gőzökből, gázokból? Milyen lehet egy űrlény, aki pusztán energiából áll? Hogyan lépnél vele kapcsolatba?

Sokan fantáziálnak földönkívüliekről, többek

között képregényrajzolók és írók is. Superman a Krypton bolygóról érkezett a Földre, ahol a Naptól emberfeletti erőre tett szert, míg a Zöld Lámpások serege az univerzum minden szegletéről szed össze hősöket. Superman történeteiben azonban olyan világok is létrejöttek, amelyek az általunk ismert univerzummal párhuzamosan léteznek. Ezekben a multiverzumokban Superman nem mindig jó, sőt van olyan hely, ahol kifejezetten gonosz.

A multiverzum gondolata egyre elfogadottabb elképzelés, eszerint több, de akár végtelen számú univerzum is létezik egymással párhuzamosan. Vannak univerzumok, amelyekben létrejöhet értelmes élet, de olyan is, amiben még fény sincs, hiszen a lehetőségek száma végtelen. Akkor persze elképzelhető egy másik univerzum, ahol egy hozzád hasonló gyerek éppen Szitakötőt olvas, és arra gondol, létezhet-e egy másik univerzumban társa. Lehet, hogy a legizgalmasabb képzelte lény te magad vagy egy másik bolygón!

GALAMBOS ATTILA

Igazán félelmetes

A bátyám folyton ijesztget.
Hogy az ágyam alatt láthatatlan mumus él,
és egy éjjel elvisz a zsákjában.
A padlásról óriási pók
mászik nyolc szőrös lábával a számba.
A szekrényemben kínhalált halt szellem vár,
hogy bosszút álljon.
A parkettám pedig azért recseg, mert alatta
lidérceket kergetnek boszorkányok.
De anya szerint az igazi rémek emberek.
Nem az ágy alatt laknak, hanem a szomszédban.
Nincs varázserejük, csak sötét lelkük, tele gonosszággal,
se hatalmas foguk, csak szájuk, az viszont
nagyobb sebet ejt, mint bármekkora agyar.
És nem is láthatatlanok, csak elrejtik valódi önmagukat.
Ahogy anya beszél az ő szörnyeiről, na, az igazán félelmetes.

HAÁSZ JÁNOS

Barkochba

- Várj, várj!... Összefoglalom, amit eddig megtudtam, rendben?
- Rendben.
- Élőlény, három lába van, vízben él, de éjszaka kimászik a partra. Ha nagyon álmos, kitarja mind a hét szárnyát és felröppen. Alvás közben azért lebeg a föld fölött, mert fél, hogy valami ragadozó elkapja.
- Pontosan.
- De ilyen állat nincs. Csak kitaláltad.
- Ha kitaláltam, akkor már van.
- A képzeletedben.
- Most már a tiédben is.

INCZÉDY TAMÁS

MOLDOVÁN MÁRIA rajzai

A hősie pelikán

Ebben a képzelt lényekről szóló Szitakötőben olvashattál az egyszarvúról, a dzsinnről, a griffmókusról, a sasnyúrról, a spenőtszörnyről, a pegazusról és a bókmanóról - s bizonyára magad is kitaláltál - teremtettél - különös lényeket. Tudod-e, hogy a világ valamennyi kultúrájában, a legkisebb és legeldugottabb helyen élő néptörzs mítoszában is rengeteg furcsa szerzet akad? És az igazán furcsa, hogy az egymástól nagyon-nagyon messze élők mennyire hasonló alakokról meséltek az övéiknek.

Az egyik legszebb, sokfelé élő legenda az önfeláldozó pelikánról szól. Leonardo da Vinci, a reneszánsz festő, grafikus és tudós így írt a hősie madárról: „Roppant szereti a fiókáit, s mikor a kígyók megölik őket, és ő rájuk akad a fészeken, feltépi a mellét, s vérében megfürdetvén a fiókákat, életre kelti őket”.

nka

ISSN 1789-4972

02

9 771789 497183

Ára: 945 Ft